

Fleesbeen e.a.

Den 4 December 1894 bracht ik mijn eerste bezoek aan de gemeente Fleesbeen; den 5 October 1906 kwam ik daar terug, men vond op het Raadsbuis, dat te Genderven staat, B. en W. — Ik vernam van hen, dat Fleesbeen ± 120, Genderven ± 620, en Lethen ± 200 zielen heeft; dat de bevolking van Lethen en Genderven vrijwel dezelfde blijft, maar dat Fleesbeen in zieleaantal achter uit gaat, gevolg van de slaasmond werken; nu die ^{aanmeer} gered zijn, behelst het volk, dat daarbij verhooren was, naar elders.

Gemeente heeft het aan burgemeester Boll te danken, dat er te Genderven een haven kwam: toen de slaasmond ge-
maakt zou worden vroeg Boll een haven voor Genderven; de waterstaat weigerde die; Boll beweerde toen, dat Genderven zijn haven verloor, welke het vroeger bezat aan het Oude Slaasje te Gansoyen; daarop gaf de Waterstaat toe.

Die haven kwam voor Genderven van belang worden; er kwam toen een koopmans, die vrij dure suiker, er vestigde zich een steenkolenhandel; dient verder tot aanvoer en afvoer van landbouwproducten, bieten, pulp, enz. —

In 1899 waren in de gemeente 3 huwelijken volkoken; volgens B. en W. is het, bij huwelijken in den minderen stand, eenre hooge uitzondering, als het geen „moeten trouwen“ is. Gemiddelde leeftijd van de vrouwen is 25 tot 26 jr; zij kunnen dus niet ~~zijn~~ jeugdigen leeftijd.

Van de leden van den Raad waren de burgemeester en wethouder Brandenhorst te Lethen; wethouder Bruene en 3 andere raadsleden waren in Genderven; 1 raadslid woonde in Fleesbeen. — Wethouder Bruene verhuist tegen eei-
1901 naar Lethen; hij was sleepers te Rotterdam; kon om zijne gezondheid zijn sleep dienst (met wagens) niet voldoende behartigen, en vestigde zich te Genderven, nam les bij van Eggelen te Kleuden en haalde in 4 maanden het diploma van aspirant gemeente secretaris; op het moment studeert hij om de alle middelbaar staatsinrichting te halen. — Bij de gewone raadsverkiezing in 1899 bracht men andere elementen in den raad; de wethouder van den Beek was overleden; de zoon van den ontvanger Brandenhorst werd uit den Raad geworpen; Bruene werd ~~in diens plaats~~ raadslid en wethouder. Zelfs een Katholiek werd in den Raad gebracht.

† Het raadslid van den Kleudel was naar Amerika vertrokken.

Zeesbeem c.a.

Dere raadsverkiezing had niets met godsdienst te maken; zij bedoelde slechts een einde te maken aan de bestaande familielidregering. De ontvanger J. J. Brandenhorst regeerde feitelijk de gemeente; zijn zoon was lid van den raad; zijn broer was het ook. Als er vergadering was, ging men eerst bij J. J. Brandenhorst instructies halen. — Dat alles is nu uit. — Dere raadsverkiezing heeft geen leeuwde bloed gezet in de gemeente; bij de verkiezing werd er door de candidaten geen dank gesproken aan de kiezers; wel werden de kiezers met rijtuigje gehaald en weer teluis gebracht.

Bij invoering van leerplicht behoeft gemeente niet te bouwen; de nieuwe school te Lethem staat met November onder dek.

De waterleidingen worden allen door de polders onderhouden; de polders lieten de leegjers der waterleidingen opmaken; B. en W. schouwen de leidingen niet.

De algemeene begraafplaats te Lethem is feitelijk de begraafplaats der hervormden van Genderen, al heet het daar al Lethem. Genderen had vroeger een eigen begraafplaats bij de Hervormde kerk, behoovende aan de hervormde gemeente, toen die te vol werd en gesloten moest worden legde de gemeente in 1876 de algemeene begraafplaats aan.

Er wordt in de gemeente geen armoede geleden; de fondsen der instellingen van weldoedigheid voldoen aan de behoefte; de gemeente behoeft nooit bij te springen. Te Zeesbeem behoeft op het moment niet bedeld te worden, omdat er geen armen zijn; daar leeft de diaconie dus over; Lethem is ook zeer goed; Genderen zit er het hardste voor, maar kan zich toch redden. De verschillende armbesturen der gemeente werken goed samen; in aanvullende wordt er een gecombineerde vergadering van de besturen gehouden om sabbatdagen in de kerk en voor de kerk. De gemeentelinge armenverzorging wordt — zonder vast arbeids — door de armeninstellingen bezorgd; er komen geen klachten in; de armen zijn blijkbaar tevreden.

Er vertrokken in 1900 enkele arbeiders gezinnen uit de gemeente, deels naar Amerika, deels naar Haarlemmermeer. Zij vertrokken niet uit armoede; maar ze hadden geen geschikte huisvrouwen; van daar, dat ze ook elders tevergeefs naar latere verbetering zonden zoeken. — Teldevalker heeft slechts f 324 supplement; heeft een op-

Zeesbeem c.a.

passende vrouw en geen kinderen; is helemaal drankig. B. en W. zijn over hem zeer tevreden; woonop zijn eigen.

Er is in Zeesbeem heel geen oud archief; er is ook nooit een oud archief geweest, volgens den burgemeester.

Den 27 Mei 1904 kwam ik weer in Zeesbeem. Dienzelfden dag bezocht ik van uit Waalwijk ook nog de gemeenten Sprang en Capelle.

Behalve B. en W. waren nog de raadsleden Wagenmakers van Lyckum en Vosgehomert om mij te ontmoeten. De gemeente ontvanger (tevens lid der Staten) J. Brandenhorst kwam nog zijne opwachting maken en had niets bijzonders te vertellen.

Wetba Nreene, voormalig wethouder, is naar Frans vaal gegaan, en liet zijne familie voorloopig nog in Lethem. Hij was veranderlijk van karakter; hij werkte successievelijk op de secretarie te Bommel, te Kollerdaem, en te Nederste. mert; in deze laatste gemeente werd hij secretaris; van daar vertrok hij naar Frans vaal.

Grondbijds commissie te Zeesbeem eischt van Zeesbeem voorziening in drinkwater. Blijhens rapport van dierzelfde commissie is Zeesbeem wat sterftecijfer betreft, de gezondste gemeente van haar heel ressort: 14 overlijdens per 1000 inwoners. Men is niet voornemens, aan het drinkwater iets te doen.

Gemeente heeft geen bezittingen van enige beteekenis; ook nooit gehad.

De doctoren Alma en v. Rossum uit Zeesbeem, en Mille, naar uit Dursfen, voorzien in den geneeskundigen dienst bij de armen; zij worden per visite betaald door de begraafplaats armbesturen.

Verhaagen, quiffier kantongerechtigd Zeesbeem, heeft van zijne zuster, mevrouw Bosch — Verhaagen het leestel te Zeesbeem, en kreeg daarvoor de heetlijheid Zeesbeem en Lethem.

Schoolverzuim is er weinig afriet. Van herhalingsnoterij wordt bijna geen gebruik gemaakt.

Er wordt in de gemeente geen armoede geleden. In 1903 bezochten 123 schepen de haven te Genderen. —

Heesbeen c. a.

Onze gesprekken liepen vooral over de plannen tot grens-
wijziging der gemeente in verband met de verlegging van
den Maasnaard. Volgens allen was het zeer wenschelijk,
dat Sleumen vereenigt werd met Eethen en Drongelen.
De bevolking van die drie gemeenten had gelijke belang-
en, omdat die economisch een zelfde bestaan leidde.

Volgens een pr. raadslid (een van hen was de wet-
houder Brandenhorst) zou men in Sleumen ook
naar deze vereeniging verlangen, vooral omdat
de bestuurskosten dan zoveel minder zouden worden.
Raadsliden uit Sleumen zouden zich in dien zin
hebben uitgelaten.

Den 30 maart 1900 kwam ik weer in Heesbeen. De
secretarie-raadsvaal is overgebracht naar de woning
van Burgemeester Krume, in Gendereen. Eene goede
verbetering! De woning is wat verbouwd, zoo dat
men langs een afschuerlijken ingang op de secre-
tarie komt, zonder door de woning van den burgeme-
ster te moeten gaan.

De oude veldwachter, wiens gedrag te wensen
overliet, kreeg zijn demissie, en werd in sept. 1904
vervangen door een broer van den veldwachter van Drong-
elen. De burgemeester is over den nieuwen titularis
zeer tevreden.

Men is thans bezig eene tweede drinkwaterput
te slaan; de eerste werd ten vorigen jare geslagen, is 33
el. diep en kostte f 250. —; deze geeft wel goed drink-
water, maar het is te veel ijzerhoudend.

Van de hoven te Gendereen wordt een vrij deuk ge-
breuk gemaakt; men is zeer dankbaar, dat die hoven
is overgeleefd.

Bij verkiezingen wordt niet met drank gevierd; ook
niet bij verkiezingen van de Staten. Wel eethen met
geld, volgens den burgemeester; de wethouders wilden
dat niet zoo grif waspen.

De toren te Eethen staat ten name van de ker-
kerlijke gemeente; deze bemoeit zich echter heelmant

Heesbeen c. a.

niet met het onderhouden. Is er iets van den toren te doen,
dan zoekt daarvoor de kerkelijke gemeente; deze betaalt dan
de helft van de kosten. — De wederhelft der kosten komt uit
de opbrengst van h. H. land te Eethen. — Zijn er geen
reparaties te doen, dan wordt de opbrengst van dat land
verdeeld tuschen de ingezetenen van Eethen; Roomsche
en Protestanten, het stuk der niet lue wat men is, ieder krijgt
zijn deel. — Over de opbrengst van dat land begon
burgemeester Krume, kort na zijn optreden als raadslid,
een strijd, die gelukkig nu nog juist bij tijds door mij kan
worden bezeteld.

De gemeente ontvinger en een wethouder zijn raons van
het Statenlid Brandenhorst. — De andere wethouder
Brandenhorst is de man, die over de verdeling van die
gelden uit Eethen, met den burgemeester machtelijkheden
kreeg.

Men is er juist in geslaagd, in Steenwijk eene zeer goede
tweede handschik brandspuit te koopen voor f 250;
de spuit werd geplaatst te Heesbeen. — De Raad
besloot om, zoodra er zich eene goede gelegenheid mocht
voordoen, ook nog een spuit te koopen voor het dorp
Eethen; — er lukt een opkocht te Sleuten voor f 100. —

Te Heesbeen is nog steeds eene zeer weinig veldtaend
schoolgebouw. Men wacht nog steeds op de wettelijke
grenswijziging in verband met de Maasnaard verlegging
om van dien verkeerden toestand een einde te maken.

Den 1 April ¹⁹¹⁰ kwam ik weer in Gendereen — zooda als het thans het,
sinds de wet van 1900. Ik reed er van uit Waalwijk heen; beocht
vervolgens Wijk en Veer, en keerde toen naar Waalwijk terug. —
95% der menschen woont in een eigen huis. Ook hier weer de klacht
dat de bouwverordeningen het bouwen zoveel duurder maken.
Vroeger kostte eene woning f 250 à f 300; thans f 500 à f 600. Er
wordt minder gebouwd; en wordt minder geboeud; de menschen
keenen geen broederdale krijgen. — De Genootschaps Commissie
te Heesbeen heeft twee deskundigen, die de handhaving der
bouwverordening controleert: de Graaf, te Steenwijk, en van
Stokkum te Vlijmen.

Heesbeen c.a.

Wethouder Kraanderhorst woont in Ebben; wethouder de
Lgraaf in Ependeren. — Van de 7 raadsleden wonen er
4 in Ependeren, twee in Ebben, en een in Heesbeen.

Voor een paar jaren is Mr. Ebell eenige malen in Heesbeen geweest
om het ardelief te ordenen; van wald hij meestenam naar den
Wasch is door hem een inventaris gemaakt. Alles is nu
goed geordend in portefeuilles met rug opschrift, geplaatst
in goed gesloten kisten.

Als de Moerasmond er niet geweest was, zou in den afgg.
loop en winter het binnendijkseke land er beuwig aan
toe geweest zijn. Strans was de algemeene toestand goed
geueest. — De polder van Ebben is niet voldoende
geholfen; voor dien polder zal een afzonderlijke tijdelijke
bemaling worden ingevocht, door middel van een petroleum
motor. Het scheprad van de machine aan de Beereboom
sluis zal verbreed worden, om daardoor de haemelheid
water, die afgezogen wordt, te vergroeten; helpt dat niet
voldoende, dan zal de ^{vervalpomp} bemaling van den Ebbenschen
polder wel een definitieve worden.

De gronden onder Heesbeen (ten zuiden van de Bergh
sche Moas) hadden vroeger nooit last van water;
sinds de opening van den Moasmond wordt daar voort
durend waterbezwaare ondervonden; daar zal wel niet
veel aan te doen zijn.

In Heesbeen waren geen Joden; de daar gelegen Israëli:
sche begraafplaats dient voor de Joden uit Ebben.

Er wonen drie doctoren in Ependeren, Berlemans
mit Heesden (voor gemeentelijke armen), Millenscar mit
Duisen en Escheles mit Heesden voor de diaconien
der verschillende kerkdorpen.

Slaven te Ependeren is van belang voor afvoer van biden,
voor aanvoer van schuimaard en pulpe.

De polder van Ebben heeft van het Rijk $\text{fl. } 25.000$ ge.
kregen; $\text{fl. } 13000$ voor een machine enz. en $\text{fl. } 12.000$
voor onderhoud en bemalingkisten; een en ander
werd in juli 1911 te werk gesteld. — Van een ver.
andering van de bemaling ingevocht van de

Heesbeen c.a.

Beereboomsluis kant nu natuurlijk niets.

Den 4 Augustus 1915 kwam ik weer in Ependeren. Ik
reed er van uit den Wasch per auto heen; denzelfden dag ging
ik ook nog naar Een.

Raadsleden en secretarie zijn naar verplaatst. Een netselaar,
die een eigen nieuw huis bouwde, richte dat 200 in, dat hij twee
geschildte kamers overhield; deze verhuurde hij voor 25 jaren aan
de gemeente voor $\text{fl. } 120$. — per jaar. De invulling, zoolals die
thans bestaat, is voor een gemeente als Ependeren werkelijk
zeer voldoende.

De Raadsleden waren thans zeer slecht over de gemeente
verdeeld: 6 wonen er te Ependeren en 1 te Ebben; Daerem
en Heesbeen zijn thans niet meer in den Raad vertegenwoor.
digd. — Toch zijn er geen partijen in de gemeente;
de laatste raadsverkiezing liep zonder stemming af.

Er wordt nog steeds weinig gebouwd; dat is volgens
de bouwverordening te duur. — Zeker 99% van de
bevolking woont in een woning. —

Het geheel kleine boeren neemt toe; rijkrijgen gaandweg
de beschikking over meer land; — het aantal grote
boeren neemt af. —

Ongeveer 65% van de gronden behoort aan ingezetenen
van de gemeente; al het grond te koop komt, wordt die
zeer voor 90% door ingezetenen gekocht. —

Het gaat den arbeiders goed; armoede wordt niet ge.
leden. Er is genoeg werk in de gemeente. Slechts twee
groen ^{lijdelijk} van de Haarlemmermeer werken. —

Gebruiken winkelruiming bestaat er niet. —
Herhalings onderwijs wordt wel gegeven, maar kelik
niet erg; de meisjes krijgen er les in de nuttige handwerken.

Vier scholen; drie openbare, en een byzondere te Ependeren.
Landbouwonderwijs wordt jaarlijks verstrekt en
valt nog al in de schaduw.

Vreestelt (peren en appels) neemt de laatste jaren sterk
toe, en levert goede winsten af. —

Alle gemeente ambtenaren zijn thans in het Rijk per.
sionfonds opgenomen. —

Heesbeen e. a.

Den 18 Augustus 1919 bezocht ik per auto de gemeenten Spijken, Andel en Spenderen.

Bij de laatste raadsverkiezing kwamen drie nieuwe leden in den Raad; dese bestaat thans uit 4 antirevolutionairen, 2 liberalen, 1 Rooms-katholiek.

Er komen 10 woningen te kort; boeven te duur; bij een wachleur van f 3.30 — welke bedraag geen enkel arbeider kan verwerven — zouden Nijf en Spenderen jaarlijks per woning f 50. — moeten supplereen. Ingenieurs wachtingbouw beraden van Veen (te Medea en Alrecht) adviseerde, voorloopig nog niet te bouwen.

Wat onderwijz aan de school te Ethen is hyperder slecht; hoofd der school H. Bos is 72 jaard; hij wil nog niet met pensioen gaan; wordt daarin gesteund door het schoolbestuur!

Te Ethen ligt ongeveer $4\frac{1}{2}$ H. A. land, waarvan de opbrengst maak shelken tot onderhand van den gemeentetoren; wat jaarlijks daarvan overblijft, wordt onder de inwoners van Ethen verdeeld; men moet dan zijn hoofd van een gesin; 1 jr en 6 weken een eigen schoorsteen hebben gestookt, ten hier jr ingezetene zijn; in 1918 werd per gesin f 18. — uitgekend. —

Een klachten over het drinkwater; enkele pompen werden van wege de gezondheids commissie ondersocht.

Loonen f 2.50 à f 3. —. Volgende verhoginggelegenheid in de gemeente. — Er wordt geen armoede gekend; zonder hulp van de gemeente kunnen burgerlijke armbesturen + de diaconie in de behoeftige voorzien.

Stoommelafabriek „op hoop van legen“; voorzitter is gemeenteontwanger W. Vanderhorst; verwerkt de melk van 400 koeien; kaasmakerij; van de ondermelk wordt ook kaas gemaakt. Wanneer de boeren de ondermelk bereij willen hebben, dan kunnen ze die terugkopen tegen 4 à 5 cent. Fabriek bestaat 12 jr; in jaedhoopen tijd gebouwd; heeft f 20.000 gekost; de helft is afgeldst. — Slechts een klein

Heesbeen e. a.

gedeelte van de landbouwers is er bij aangesloten; jammer genoeg! —

Veel fruitkult; 115 H. A. boomgaard; alle fruit wordt afgevoerd naar de veiling te Drenen, of het spoorweg station te Waalwijk.

Den 11. gepalst over de vraag of het niet-wenselijk zou zijn om Heesbeen, Dronghelen en Spenderen tot een gemeente te vereenigen. De bestuurskosten zijn reeds hoog, en zullen ind de naaste toekomst nog beduidend verhoogd moeten worden. Welthouder W. Vanderhorst verklaarde zich ten slotte voor; welthouder de Graaf behield zich voorloopig zijn oordeel nog voor. Burgemeester W. W. meende dat de nieuwe gemeente slechts 2400 zielen zou tellen; hij zou des kieftgeeststaande een Raad van elf raadsleden willen hebben, ten einde alle gehuchten: Ethen, Babilonienbroek, Heesbeen, Hanzport, Dronghelen, Daxeren, Heesbeen en Spenderen in den Raad te kunnen laten vertegenwoordigen.